

Алла Фокшек

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті розглянуто важливе питання готовності майбутнього педагога до суб'єкт-суб'єктного управління, складовою якої є професійна компетентність. Адже, трансформація сучасної вищої педагогічної освіти на стандарти Європи передбачає підготовку компетентного фахівця, який є ключовою фігурою суб'єкт-суб'єктного управління педагогічним процесом та суб'єктом особистісного і професійного зростання. «Компетентність» є інтегративним і містить такі аспекти: готовність до цілепокладання; готовність до оцінки; готовність до діяльності; готовність до суб'єкт-суб'єктного управління.

Ключові слова: компетентність, компетенція, професійна компетентність, підготовка, суб'єкт-суб'єктне управління.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, процеси глобальних соціальних змін диктують впровадження нових підходів до підготовки майбутніх педагогів, а саме постають питання про умови навчання й виховання студентів, специфіку управління педагогічним процесом та професійну компетентність учителя. Надзвичайно актуальною проблемою, що постає перед випускниками вищих педагогічних закладів – це система компетенцій, тобто знань, вмінь та професійних навичок, якими треба оволодіти щоб бути конкурентоспроможними на світовому ринку праці. Особистість майбутнього учителя, його професійна компетентність є важливою умовою суб'єкт-суб'єктного управління, яка забезпечує ефективність педагогічного процесу.

Різні аспекти формування професійної компетентності вчителя були предметом досліджень психологів та педагогів Д. Алферова, Н. Бібік, В. Бондар, В. Гриньової, Н. Глинянюк, Л. Карпової, Є. Коваленко, В. Крижко, А. Маркова, Є. Павлютенкова, О. Пометун, Н. Разіна, О. Савченко, В. Семиченко, М. Елькін, М. Єрмоленко та інших.

Проблемами готовності у педагогіці, а саме виявленню особливостей готовності в різних видах діяльності присвячені роботи О. Абдулліної, А. Бистрюкової, О. Бойко, Ю. Васильєва, М. Гадецького, В. Гребневої, О. Демидовича, К. Дурай-Новакова, С. Іванової, Л. Кандибовича, Д. Каца, О. Ковальова, Л. Кондрашової, В. Копоруліної, Л. Кутепова, А. Линенко, Р. Лучечко, С. Максименка, О. Мармази, В. Сластьоніна, М. Сметанського, Р. Хмелюка, А. Шевченко, Д. Узнадзе; професійну готовність досліджував

– Д. Мазоха, професійно-педагогічну – В. Бондар, А. Капська, С. Корищенко, І. Пастир, І. Підласий, О. Ярошенко. Доцільно відмітити, що вказані дослідники встановили, що саме при формуванні готовності особистості вчителя відбувається розвиток індивідуальності, інтелігентності, професійної компетентності, загальної професійної культури, професійне та духовне збагачення, що сприяє вдосконаленню управління та стилю роботи.

Аналіз наявних наукових надбань свідчить про те, що професійна компетентність як складова підготовки майбутнього вчителя до суб'єкт-суб'єктного управління недостатньо досліджена.

Мета статті: розкрити специфіку професійної компетентності як складової підготовки майбутнього вчителя до суб'єкт-суб'єктного управління.

Наукове дослідження виконується згідно плану НДР Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кафедри педагогіки і педагогічної майстерності при розробці теми **«Сучасні педагогічні технології у підготовці майбутніх вчителів»**.

Сучасна науково-педагогічна література містить достатню кількість інформації, яка спрямована на пояснення суті понять «компетенція», «компетентність», «компетентний», «професійна компетентність».

Варто підкреслити, що подані вище поняття походять від одного джерела: *competentia* (від лат.) – узгодженість, відповідність, а *compeo* – відповідати, бути гідним, здатним. Варто добре відокремлювати ці поняття, враховуючи вітчизняні мовні стереотипи. Поняття «компетенція» традиційно вживається як «коло повноважень», а «компетентність» пов'язують із обізнаністю, авторитетністю, кваліфікованістю. Саме тому в педагогічному сенсі варто вживати термін «компетентність» [1, с. 6].

Поняттям «компетенція» визначається коло повноважень, а також знань, умінь, навичок необхідних для реалізації мети та завдань діяльності й саме учитель є безпосереднім провідником, фактичним реалізатором компетентнісних ідей в системі суб'єкт-суб'єктного управління між суб'єктами педагогічного процесу.

С. Гончаренко визначає компетентність як «сукупність знань і умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію» [2, с. 149].

Відмінність компетенції від компетентності у тому, що компетенція – це знання і навички у певних сферах діяльності, а компетентність є застосуванням цих компетенцій у конкретній роботі. «Компетенція – добра обізнаність з чим-небудь; компетентний – який має достатні знання в якійсь галузі, який з чимось добре обізнаний, тямущий; який ґрунтується на знанні, кваліфікований» [2, с. 411]. Саме тому доцільно зазначити, що

компетенція та компетентність є взаємодоповнюючими та взаємообумовлюючими поняттями.

Отже, по-перше: компетентність є загальною здатністю, яка ґрунтується на цінностях, знаннях, здібностях набутих у навчанні та досвіді й сприяє до саморозвитку, самовихованню та самовдосконаленню. По-друге: компетентність розглядається як рівень досягнення компетенцій, відносно яких фахівець має належні знання та досвід.

Тепер розкриємо сутність поняття «Професійна компетентність». Достатньо широке визначення поняття «професійна компетентність вчителя» подає М. Елькін – інтегральна особистісна якість, яка характеризує його здатність до розв'язання професійних проблем та типових професійних завдань, що виникають у реальних ситуаціях педагогічної діяльності, з використанням знань, умінь, навичок і нахилів, освітнього й життєвого досвіду, цінностей. Він відмічає саме вона є проміжним етапом до професійної майстерності, метою якого для кожного конкретного учня (студента, працівника закладу освіти) є набуття тих знань, умінь, навичок, якостей, яких йому бракує для досягнення необхідного рівня досконалості в обраній галузі навчання або діяльності [3, с. 13].

В. Воротилова відмічає, що професійна компетентність як якісна характеристика ступеня оволодіння особистістю своєю професійною діяльністю й передбачає:

- усвідомлення своїх спонукань до даної діяльності – потреб та інтересів; прагнень і ціннісних орієнтацій; мотивів діяльності, уявлень про свої соціальні ролі;

- оцінку своїх особистісних властивостей та якостей як майбутнього фахівця – професійних знань, умінь і навичок, професійно важливих якостей;

- регулювання на цій основі свого професійного становлення [4, с. 65].

У зарубіжних джерелах компетентність часто передають через усталені поняття «здатність до...», «комплекс умінь», «умілість», «знання в дії», «спроможність», «готовність до...». Отже, поняття «компетентність» є інтегративним і містить такі аспекти: готовність до цілепокладання; готовність до оцінки; готовність до дії, а основною дією вчителя є суб'єкт-суб'єктне управління.

Більш ширше тлумачення, яке пояснює поєднання компетентності та готовності ми зустрічаємо у працях С. Шишова, який розглядає компетентність як загальну здатність і готовність особистості до діяльності, засновану на знаннях і досвіді, що набуті завдяки навчанню, орієнтовані на самостійну участь особистості в навчально-пізнавальному процесі, а також спрямовані на її успішне включення в трудову діяльність [5, с. 34].

Педагогічна компетентність вчителя – це єдність його теоретичної і

практичної готовності до ефективного здійснення педагогічної діяльності. Таким чином, якщо компетенція трактується як задана норма, вимога до підготовки фахівця, то компетентність розглядається як сформована якість, результат діяльності, «надбання» студента.

«Професійна компетентність учителя є особистісним утворенням на засадах теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистісних якостей та досвіду, що зумовлюють готовність учителя до виконання педагогічної діяльності та забезпечують високий рівень її самоорганізації» – стверджує Л. Карпова [6, с. 6].

Отже, ми можемо зробити висновок, що у цьому понятті закладено зміст не тільки поняття «компетентність», а й «професіоналізм», «кваліфікація», «професійні здібності», «готовність до педагогічної діяльності»

Безсумнівно, отримані при навчанні у педагогічному університеті знання, вміння та навички є дуже важливими, але саме компетентність є індикатором, який сприяє визначенню готовності студента-випускника до педагогічної діяльності, оперувати й управляти інформацією, швидко приймати рішення, його подальшого особистісного розвитку та шляхів самовдосконалення, бути готовим змінюватись та пристосовуватись до нових потреб освітнього ринку праці.

П. Скліра вважає, що професійна готовність майбутнього вчителя є найважливішою частиною загальної підготовки особистості фахівця. Він розглядає її через професійну майстерність, професійну компетентність, оволодіння управлінською технікою і технологією, що слугує показником соціальної зрілості майбутнього фахівця і являє собою професійно важливу якість, яка передбачає наявність психологічних знань, умінь і особистісних рис, що характеризують спрямованість на ефективну взаємодію з колегами у процесі здійснення професійної діяльності [7, с. 56].

Варто підкреслити, що саме професійна компетентність як складова готовності майбутнього вчителя до суб'єкт-суб'єктного управління допомагає правильно використовувати знання, уміння, навички, досвід, зберігати самоконтроль, створювати суб'єкт-суб'єктні відносини, успішно виконувати свої обов'язки та ефективно управляти педагогічним процесом.

Отже, трансформація сучасної вищої педагогічної освіти на стандарти Європи передбачає, підготовку компетентного фахівця, який є ключовою фігурою суб'єкт-суб'єктного управління педагогічним процесом та суб'єктом особистісного і професійного зростання.

Таким чином, професійна компетентність як складова підготовки майбутнього вчителя до суб'єкт-суб'єктного управління – є поліструктурною системою компетенцій і можливостей їх застосування в професійній діяльності, а найвищим рівнем підготовки є показник працевлаштування випускників вищого навчального педагогічного

закладу. Під час такої підготовки студент стає здатним до суб'єкт-суб'єктного управління та може ефективно керувати діяльністю учнів, їх вихованням, навчанням, виконанням завдань, створює організаційні, технічні, морально-психологічні передумови для досягнення високих результатів педагогічної діяльності.

Професійна компетентність не являє собою сумарність знань, умінь та навичок, а скоріше за все є складною інтегрованою якістю особистості, яка обумовлює можливість здійснювати діяльність з практичного їх втілення в управління педагогічним процесом, на основі концепцій отриманих майбутнім вчителем під час навчання у вищому навчальному закладі.

Особливо цінною вважаємо ми, є необхідність переходу від навчання знань, умінь, навичок до навчання здатності навчатися й самовдосконалюватись і це залежить від нової системи управління педагогічним процесом університету за допомогою якої студента треба з перших курсів навчати вчитися в умовах суб'єкт-суб'єктного управління, чим раніше почнеться цей процес, тим успішніше студент у майбутньому набуде необхідних компетенцій. Компетентнісний принцип в структурі формування готовності до суб'єкт-суб'єктного управління педагогічним процесом передбачає здатність майбутнього педагога до вирішення психолого-педагогічних проблем та реальних управлінських задач, на основі використання знань, навчального й життєвого досвіду та відповідно до засвоєної системи цінностей. Цей принцип передбачає та сприяє чіткому розумінню майбутнім педагогом своїх педагогічних завдань, системи методів та засобів, умов ефективного управління.

Отже, при формуванні готовності майбутніх вчителів до суб'єкт-суб'єктного управління педагогічним процесом важливо акцентувати увагу на якостях і властивостях особистості, які становлять основу педагогічної діяльності й успішного виконання професійних функцій.

Подальшого вивчення потребує визначення специфіки педагогічних технологій під час підготовки майбутнього вчителя до суб'єкт-суб'єктного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ситник О. П. Професійна компетентність вчителя / О. П. Ситник // Управління школою. – 2006. – № 14. – С. 2–9.
2. Професійна освіта: Словник : навч. посібник / уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Николо. – К. : Вища шк., 2000. – С. 149.
3. Елькін М. В. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя географії засобами проектної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / М. В. Елькін. – Київ, 2005. – 20 с.

4. Васильченко Л. В. Професійна компетентність керівника школи / Л. В. Васильченко, І. В. Гришина. – Х. : Вид. Група «Основа», 2006. – 208 с.
5. Шишов С. Е. Понятие компетенции в контексте качества образования / С. Е. Шишов // Стандарты и мониторинг в образовании. – 1999. – № 2. – С. 30–34.
6. Карпова Л. Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. Г. Карпова. – Харків, 2004. – 20 с.
7. Скляр П. П. Гуманізація освіти у життєвих перспективах майбутніх інженерів : монографія / П. П. Скляр. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2007. – 288 с.